

„Nem fordulhat elő, hogy olyan kulák lemaradjon a kulákjegyzékből...” Kuláklistán felülvizsgálata Heves megyében az 1951-es évben ^[1]

Magyarországon – csakúgy, mint a szovjet érdekszférába került más államok tekintetében – a 2. világháborút követően nem sokkal megkezdődött a társadalmi, a gazdasági és a politikai szerkezet mesterséges átalakítása. A transzformációhoz a szovjet minta adta, amely szorosan együtt járt a magántulajdon felszámolásával. A szovjetizálás maga után vonta az ellenségképek kialakulását is. Rákosi Mátyás 1948. augusztus 20-i hírhedt kecskeméti beszédében hirdette meg a kulákok elleni fellépés igényét. A pártállami narratívában a társadalom számára leginkább a politikai sajtó hasábjain a dolgozó kis- és középparaszt ellentétpárjaként jelent meg a helyi közösségben betöltött súlyuk miatt gazdaelitnek is aposztrofálható társadalmi réteg.

Magyarországon – csakúgy, mint a szovjet érdekszférába került más államok tekintetében – a 2. világháborút követően nemsokkal megkezdődött a társadalmi, a gazdasági és a politikai szerkezet mesterséges átalakítása. A transzformációhoz a szovjet minta adta, amely szorosan együtt járt a magántulajdon felszámolásával. A szovjetizálás maga után vonta az ellenségképek kialakulását is.^[1] A hatalom útjába került mindenki, aki az elképzelések kerékkötőjének lett kikiáltva, legyen szó az egyházakról, vagy a kapitalista rendszert megtestesítő tulajdonnal, termelőeszközökkel rendelkező, bémunkásokat foglalkoztató gazdálkodókról. Utóbbiak közül kerültek ki a kommunisták által az orosz nyelvből átvett kifejezéssel kuláknak bélyegzett nagygazdák is. Rákosi Mátyás 1948. augusztus 20-i hírhedt kecskeméti beszédében hirdette meg a kulákok elleni fellépés igényét. A pártállami narratívában a társadalom számára leginkább a politikai sajtó hasábjain „kulák nagygazdaként”, „kupecparasztként”, „zsiros nagygazdaként” a dolgozó kis- és középparaszt ellentétpárjaként jelent meg a helyi közösségben betöltött súlyuk miatt gazdaelitnek is aposztrofálható társadalmi réteg.^[2]

A hatalom számára a mezőgazdaság másodlagossá vált az állami szinten erőltetett iparosítással szemben. Az ipar újjáépítését zömmel az agráriumból elvont eszközökkel finanszírozták. Mindezzel párhuzamosan – és a háborús időkből ismert – a beszolgáltatási rendszer évről-évre jogszabályokban előírt módon is újabb terhet rótt az agrártársadalomra. A beszolgáltatandó javak köre folyamatosan gyarapodott, és – nem beszélve az egyéb kényszerítő eszközökről^[3] – különösen nagy gazdasági kihívásokkal kellett szembenézniük az ellenségnek kikiáltott gazdagparasztoknak. A kenyérgabonától az 1950-es évekre a rendszer eljutott odáig, hogy a baromfi, a vágómarha, a tojás és a tej is bővítette a kört. A parasztság egészét sújtó terheken felül a kulákoknak 1948 nyaratól újabb nehézségekkel kellett szembesülniük. A kormány 1948. június 27-én a 7090/1948. számú rendeletével elrendelte a mezőgazdaság-fejlesztési járulék fizetését. A „büntetőadóként” is emlegetett járulék kifejezetten a parasztság módosabb rétegeit érintette. Kezdetben a 15 kataszteri holdat meghaladó és legalább 150 aranykoronaértékű birtokok után követelték, majd 1949-től egy módosítás nyomán lépett életbe a 25 kataszteri hold, vagy 350 aranykorona tiszta jövedelem határ. Problémát jelentett, hogy 1948-ban a rendelet hatására az elviekben „szövetes” középparasztok jó részét is kuláknak minősítették, ráadásul a földbirtokméret és az érték tekintetében a jogszabályok sem voltak következetesek a kulákhatar meghúzásakor, ugyanis megjelent az úgynevezett felszorzás módszere, amelynek értelmében a szőlőt háromszoros területként kellett számba venni. Később mindez úgy módosult, hogy a zöldség- és gyümölcsöskert négyszeres, a szőlő pedig ötszörös szorzóval esett latba.^[4] Idővel a kuláknak számító gazdák a folyamatos anyagi nyomás hatására inkább felajánlották földjeiket, vagy a tagosítás során felkínált csereingatlanokat nem fogadták el, esetleg más módon^[5] igyekeztek lekerülni a helyben készült kuláklistánról. Mindazonáltal hiába csökkentek a földterületek, a kuláknak bélyegzettek köre folyamatosan nőtt. Kuláknak minősült ugyanis az, akinek cséplőgépe, korábban malma, vagy kocsmája volt, kereskedelemmel foglalkozott, továbbá szintén e stigmatizált csoportba került az, aki „kizsákmányoló módon” béreseket foglalkoztatott. De bőven látni a kuláklistán szereplők között olyanokat is, akik az előző rendszerben betöltött tisztségük, vagy egész egyszerűen „ellenséges viselkedésük” miatt „osztályidegennek” számítottak.^[6]

A Heves megyei Sirok utcaképe a várral 1953-ban.

Forrás: Fortepan / Horváth József

Az első országos kulákösszeírást Házi Árpád belügyminiszter rendelte el 1952-ben, az egységes elvárások szerinti listák pedig ez év őszétől keletkeztek.[7] Bizonyos összeírások azonban már 1948-1949-ben, a mezőgazdaság-fejlesztési járulékkal összefüggésben is születtek. A szakirodalomból ma már ismeretes, hogy a Házi által elrendelt országos összeírás előtt számos településen nem volt kuláklista, egyszerűen „K” betűvel jelölték a gazdalajstromokban, ha valaki kuláknak minősült. A kutatások arra is rámutattak, hogy a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) 1951. február 25.–március 2. között lezajlott II. kongresszusa új lendületet adott a kuláklisták felülvizsgálatának. Rákosi Mátyás kongresszusi beszédében kihangsúlyozta, hogy a kulákstatisztikákban nem szerepelnek azok a személyek, akiknek a földje a kulákhathárt nem érte el, de kocsmája, kereskedése, cséplőgépe, vállalata van, kupeckedik, vagy spekulál, holott ők is a kizsákmányolók sorát bővítik.[8]

A referátum – úgy tűnik – a kutatások által már érintett Pest megye mellett Heves megyében is cselekvésre sarkallhatta a pártállam helyi képviselőit.[9] A II. kongresszus határozatainak kiértékelésére 1951. március 13-án megyei pártaktíva-értekezletet hívtak össze Egerbe. A határozatok végrehajtása kapcsán Egri Gyula, az MDP megyei első titkára tartott referátumot, az MDP Központi Vezetőségének részéről Olt Károly, az Állami Egyházügyi Hivatal későbbi elnöke volt jelen. Egri hosszas okfejtése kapcsán a következőkben idézettek állapította meg a kongresszus tanúságainak fényében a megyei kulákhelyzetről: „A fejlesztésnél általában jobboldali opportunizmus tapasztalható. Pártszervezeteink nem értették meg, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése csak a kulákokkal szembeni harcban, azok leleplezésével mehet végbe. A szocialista községeink közül Pélyen 6, Hevesvezekényben 2, Kömlőn 3, Tarnaszentmiklóson 7 kulák van még mindig a termelőszövetkezeti csoportban. Pélyen 1 kulák szervezte a termelőcsoportot és kishija volt csak, hogy elnöknek nem választották. Ezt az opportunizmust a tszcs-k felfejlesztésében fel kell számolni, a termelőszövetkezetekből a kulákokat haladéktalanul el kell távolítani. A jó kulák elmélet mellett most megjelent egy másik elmélet is. Most a kulákokat felveszik a tszcs-be, ott munkás 3 évig és ha jól dolgozik, akkor rendes tagnak föl fogják venni.”[10] A kuláklistákról ugyan nem esett szó Egri Gyula előadásában és a határozati javaslatban is a kulák, illetve „klerikális-kulák reakció” leleplezése kapott helyet, ám az elhangzottak előrevetítették a gazdaelit további korlátozásának igényét.

A megye területén keletkezett egy 1951. július 19-i dátummal ellátott kimutatás, amely a kulákok számát járásonként igyekezett összesíteni. A járási tanácsok összegzése szerint 1451 főt minősítettek kuláknak az alább közölt bontásban.

1. táblázat: Kimutatás a megye területén élő kulákokról. 1951. július 19.

Járás/város	Kulákok száma (fő)
Egri járás	167
Füzesabonyi járás	226
Gyöngyösi járás	253
Hatvani járás	160
Hevesi járás	368
Pétervásárai járás	77
Eger	31

Gyöngyös	132
Hatvan	37
Összesen	1451

Eddig nem került elő forrás arra vonatkozóan, hogy a közölt adatsor milyen módszertan alapján készült. A telefonos instrukcióra készült lajstromok összesítéséből az viszont látszik, hogy azokban a járásokban mértek magasabb számokat, ahol a mezőgazdaság súlya meghatározóbbnak számított. Adottságai miatt magasabb volt a művelés alá vont területek aránya a Hevesi, valamint a Füzesabonyi járásokban, de a termelőszövetkezetek megszervezésében is élenjárónak^[11] számított a terület. A szőlőtermesztés és bortermelés okán pedig Gyöngyös és a Gyöngyösi járás számai voltak kiugróbbak.^[12]

Az is egyértelművé válik az általunk megvizsgált kútfőkből, hogy az osztályharc fontos eszközeként tekintett kuláklistán kialakítása nem minden esetben a II. kongresszuson elhangzott szempontok és az aktuális jogszabályok szerint történtek meg. Az MDP Eger Városi Bizottsága 1950. augusztus 23-án vette napirendre a kuláklista felülvizsgálatának kérdését. A megyeszékhelyen már a nyár folyamán egy Hartmann István által vezetett kádercsoport vizsgálta meg a kuláklajstromot. Az ellenőrzés során kiderült, hogy a városi tanács kétféle kuláklistát vezetett: egyet azokról a kulákokról, akik a rendelet értelmében mezőgazdaság-fejlesztési járulék fizetésére voltak kötelezve, illetve egy másik összeírást a terménybegyűjtés szempontjából kuláknak minősülőkről. Az ellenőrzést végzők az 1950. évi és az 1951. évi listákat akarták összevetni. Ekkor kiderült, hogy az 1950. évben „mezőgazdasági büntetőadó” fizetésére kötelezettek listáját a tanácsi dolgozók nem lelték fel, az 1951-es összeíráson pedig mindössze 16 fő szerepelt. A beszolgáltatásokkal kapcsolatos lajstromok között pedig negatív irányú differencia mutatkozott: 1950-ben még 86 kuláknak minősített gazdát vettek fel, 1951-ben már csak 41 főt.

A korabeli adatsorok kuszaságát jelzi, hogy a kádercsoport által vizsgált lajstromok tartalma nem egyezik az 1951. július 19-i táblázatban rögzítettekkel. A brigád szerint problémát jelentett, hogy a városi tanács mezőgazdasági osztályának munkatársai a kuláklista összeállításakor nem vették figyelembe a Minisztertanács 1950–1951. évekre vonatkozó 142/1950. sz. beszolgáltatási rendeletét. Nem minden esetben rögzítették azoknak a nevét, akik ugyan birtokviszonyaik miatt nem lépték át a kulákhathatárt, de rendelkeztek cséplőgéppel, vagy gépi erővel hajtott munkagéppel, kocsmával vagy kereskedéssel. Azokat, akik időközben földjüket részben, vagy teljes egészében leadták és így a 25 kataszteri hold, vagy 350 aranykorona tiszta jövedelem határ alá kerültek egész egyszerűen lehúzták a listáról, nem számítottak többé kuláknak. A kádercsoport által összegyűjtött példákban az is kitűnik, hogy a lajstromból kimaradt személyek tekintetében a tulajdoni viszonyok mellett fontos szempont volt annak vizsgálata, hogy az adott gazda vidéki osztályellenségnek számított-e.

Piac Mátraszentimrén 1951-ben.
Forrás: Fortepan / Fortepan/Album043

A munkamódszer és munkamegosztás kapcsán további kivetnivalót jelentett, hogy az osztály dolgozói lakhelyük szerint, a város különböző körzeteiben élőket tapasztalataik alapján listázták. Az ellenőrzést végző brigád a tanácsi alkalmazottak által beazonosított kulákokon felül hozzávetőlegesen 100 személyről állapította meg, hogy a listákon kellene lennie. Hartmann a lajstromok véglegesítését a megyei tanács által felállított brigádra bízta, az általuk felderített kulákok tekintetében a terhek visszamenőleges behajtását irányozta elő, ugyanakkor a városi tanács „felelőtlenül eljáró” dolgozóinak is büntetést helyezett kilátásba.^[13]

Az egészen biztos, hogy Papp József megyei vb-elnök 1951. szeptember 8-án telefonon utasította a járási tanácsokat a rendelkezésre álló kuláklistán felülvizsgálatára, a feladatra az általunk fellelt Hevesi Járási Tanács VB kimutatása alapján a járásoknak igen rövid idő állt rendelkezésre.^[14] A megyei vb-elnök 1951. szeptember 22-én újra az egész megyére kiterjedően felülvizsgálatot rendelt el. Kemény hangvételű távbeszélőn leadott instrukciója ismét igen szűkös határidőt szabott a járási tanácsok vb-elnökeinek a nagy felelősséggel járó feladat végrehajtására. Az üzenet egy szombati napon futott be az elnökökhöz azzal, hogy azonnal intézkedjenek annak érdekében, hogy a tanács titkára, a pénzügyi osztály legjobb dolgozója a mezőgazdasági osztály kulákügyekkel foglalkozó tisztviselője haladéktalanul kezdjenek bele a községek „kulákhelyzetének” felmérésébe. A vizsgálatnak két pontot kellett érintenie: a kuláknak minősített gazdák települési nyilvántartását, illetve a korábban készült jegyzékekről lemaradt kulákoknak a pontos számát. Papp szigorúan kikötötte, hogy nem maradhat le egy olyan személy sem a listáról, aki az idő múlásával földjét részben, vagy teljes egészében beadta a termelőszövetkezetbe, de ugyanez vonatkozott a cséplőgépeket felajánlóra is. A járási összefoglalókban külön szerepeltetni kellett, hogy kiket terhel a felelősség a korábbi mulasztásokért. Az új elszámolás alapján készült listákat végül a járási tanács vb-titkára és a mellé rendelt brigád ellenőrizte. Vasárnap délelőtt 9 óra a járási elnöki irodákban újabb eligazítást kaptak a terület felelősei, a megye minden székhelyre instruktort küldött a munka további koordinálására. A járási kimutatásoknak futár útján hétfőn reggel 7 óráig kellett beérkeznie a megyei tanács elnökéhez, aki előrebocsátotta, hogy a munkát szigorúan ellenőrizni fogja és a legkisebb lazaságot is meg fogja torolni.^[15]

2. táblázat: Kulákösszesítés az újabb elszámolás szerint

Járás/város	Kulákok száma (fő)
Hatvani járás	215
Hevesi járás	539
Füzesabonyi járás	326
Pétevársárai járás	61
Gyöngyösi járás	410

Egri járás	118
Eger város	108
Összesen	1777

Az újabb elszámolás szerint készült kuláklistának összesítése szerint 1451-ről 1777 főre duzzadt a rendszer által megbélyegzett személyek száma Heves megyében. Az összesített táblázatból látszik, hogy megyei szinten ugyan tényleg gyarapodott a listán szereplő személyek aránya, ám bizonyos járásokban csökkenés következett be. Az is feltűnő, hogy az anyag nem kezelte külön a járási adatoktól a Gyöngyös és Hatvan városokból beérkezett információkat.[16] A Gyöngyösi járás által beküldött listán a város adatai elkülönültek, így onnan tudható, hogy Gyöngyösön az új elszámolás szerint 139 gazdagparasztot tartottak számon.[17] Hatvan tekintetében ugyancsak a járási tanács szolgáltatott adatot, innen ismert, hogy a városban a kulákok száma az új elszámolás szerint is 37 volt.[18] Egerben – feltételezhetően a felülvizsgálatot végző brigád tevékenysége miatt – 77 kuláknak minősített gazdával több került a lajstromba. Legkivívóbb emelkedés a Füzesabonyi és a Hevesi járásokban ment végbe. Détár István füzesabonyi vb-elnök jelentéséből a következőkben idézett mondat jól tükrözi a tanácsi dolgozók feladathoz való hozzáállását. „Az elv az volt, hogy aki kulák volt, kulák marad, még akkor is, ha idő közben földjét, vagy cséplőgépjét stb. leadta.”[19] Szígyártó István pétervásárai vb-elnöknek csupán annyi hozzáfűzni valója volt a közölt lajstromhoz, hogy Bátorban egy, Recsken három személy került fel a kuláklistára, a csökkenés okát nem részletezte.[20] Ugyancsak érdekes a felelősség kérdése. A járási tanácsok a legtöbb esetben igyekeztek kitérő válaszokat adni, vagy egyszerűen hallgatni a problémáról. Détár például arra hivatkozott, hogy személy szerinti felelősséget megállapítani nem tudtak, hiszen a kihagyások a helyi népfőnökségek, később a végrehajtó bizottságok pártszervezetek által jóváhagyott határozatain alapultak.[21] A Hatvani járásban a felülvizsgálatot végző brigád szintén a felelősök felkutatásának nehézségeiről adott hírt. Ők az 5201/4/II– 1/1950. (I.29.) BM rendelet szerint végbement területi változásokra hivatkoztak.[22] A rendelet értelmében számos települést hozzácsatoltak a megyéhez, ugyanakkor több községet elcsatoltak Heves megyétől. A területi változások által komolyan érintett járás hivatali apparátusában értelemszerűen személycserék is végbementek, ami nehezítette az utólagos ellenőrzést és felelősségre vonást. A bizottság mindazonáltal kulákmentést, vagy szándékos mulasztást nem észlelt.[23] A Gyöngyösi Járási Tanács jelentésében az olvasható, hogy a községi tanácsok egyszerűen kihagyták a listákból azokat, akik az 1949-es évben mezőgazdaság-fejlesztési járulékot fizettek, így a felelősség – legalábbis a beszámoló szerint – a települések vezetőit terhelte.[24]

Az 1951-ben történt felülvizsgálatokról fennmaradt kútfők a kuláklistának övező bizonytalanságok mellett rámutatnak arra a problémára is, hogy az 1952-es, egységes irányelvek szerint készült listák előtt a helyi tanácsok nem az elvárások szerinti „osztályharcos” szemlélettel viszonyultak a feladathoz, másfelől a dokumentumok megvilágítják a pártállam kuláklajstromokat övező, helyi szinten jelentkező igényeit is.

Dokumentumok

1.

Hartmann István jelentése a Városi Tanács mezőgazdasági osztályának kuláklajstromának felülvizsgálatáról

Eger, 1951. augusztus 23.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének időszakában fokozottan kell érvényesülni a lenini jelszónak: „Támaszkodj szilárdan a szegényparasztra, meg kell nyerni a középparasztságot, s egy pillanatig sem szabad beszüntetni a harcot a kulákság ellen”. Városunk területén észrevehetően nem folyt kellőképpen az osztályharc. Nem volt elbírálható, hogy kik a kulákok és nem volt tiszta kép arról, hogy kik szerepelnek a kuláklistán.

A brigád a fentiek figyelembevételével vizsgálta meg a tanács Mezőgazdasági Osztályán a kuláklajstromot és a következőt állapította meg.

A városi tanács kettőféle kuláklajstromot vezet:

1. Azokról a kulákokról, akiknek a rendelet értelmében mezőgazdaság-fejlesztési járulékot kell fizetni.
2. Akik a terménybegyűjtés szempontjából a rendelet szerint kulákoknak számítanak.

1951-ben mezőgazdaság-fejlesztési járulékot kell fizetnie 16 kuláknak, illetve ennyi van lajstromba véve. Az 1950-es lajstromot a brigád kérte összehasonlítás végett, de azt [egy] Tóth nevű tanácsi dolgozó nem találta meg. Az idei 1951-es beszovalgatási kuláklajstromot, melyen a Minisztertanács rendelete szerint szerepelnie kellene azoknak a kulákoknak, akiknek 25 kataszteri hold földjük van és kataszteri tiszta jövedelme [a] 350 aranykoronát. Ez a kuláklistán, valamint azoknak, akiknek iparuk, kiskereskedésük, vagy más jövedelmet biztosító foglalkozásuk van és földterületük meghaladja a 25 kataszteri holdat, vagy tiszta jövedelmük 100 aranykoronánál több. Ezen a kuláklistán 41 kulák szerepel.

Az 1950. évi beszovalgatási kuláklistán 86 fő kulák szerepel. Erre a listára az 1950-es M.T. 142/1950. sz. rendelet szerint fel kellett volna venni mindazokat a gazdákat, akiknek a rendelet kihirdetése napján cséplőgépe, elemi, vagy géppel hajtott munkagéppel rendelkező ipari üzeme van, kiskereskedést, vagy vendéglátóipart folytat akkor is, ha a gazdasághoz tartozó művelés alatt álló földterülete nincs 25. kat. hold, vagy nem éri el a 350 aranykoronát. Ez a kuláklistán a városi tanács Mezőgazdasági Osztályának dolgozói az elmúlt évben nem a rendeletnek megfelelően állították össze, hanem Kerekes Olga elvtársnő elmondása szerint – aki ebben az összeállításban részt vett – a kulákmegállapítás és a lista összeállítása úgy történt, hogy a tanács dolgozói közül egy-egy, aki[k] a város különböző pontján laktak összeültek és gondolat[uk] szerint leírták, hogy a különböző körzetekben kik a kulákok.

[...]

Ezen a kuláklistán, ahol 86 fő kulák szerepel, azokat a kulákokat, akik időközben iparukat megszüntették, vagy földjüket leadták, vagy részben leadták kihúzták a listáról, ezek továbbá megszüntek kuláknak lenni. Az ilyen megszünt kulákokról semmiféle névsort, vagy kimutatást nem vezetnek, mivel az ottani dolgozók szerint ezek már nem kulákok. Ezt a kuláknévsor, illetve kuláklajstrom összeállítását sem a pártszervezet, sem a tanács nem ellenőrizte.

[...]

Kihagyták a kuláknévsorból: Fazekas Albert, kinek 4 háza, szeszfőzdéje van és 41 kat. hold földje. /Ezt a földterületet ugyan szétosztotta, jelenleg 2 hold terület van a nevével./ Nagy Ferenc mozbérlő, akinek 30 kat. hold földje van. Mihály József, hentes, akinek 42 kat. hold földje van. Özv. Magyar Pálné, aki csak mezőgazdaság-fejlesztési járulékot fizet, de beszovalgatása nincs. Cseri István, akinek 25 kat. hold földje van, sem mezőgazdaság-fejlesztésre, sem beszovalgatásra felvéve nincs. Lepres Bernát[na]k 42 kat. hold földje van /állítólag szétosztotta/. Szeremi Pál csendőrtiszt-helyettes 28 kat. hold földdel, sem mezőgazdaság-fejlesztésre, sem beszovalgatásra [nincs felvéve]. Nemes Aladár 30 kat. hold földdel, aki ugyan 300 négyzetözlön kívül az egész földjét eladta, de a múltévben sem volt kuláknak nyilvánítva. Bánfi Sándor gyümölcskereskedő, jelenleg lókupec 28 kat. hold földje van. [...]

Így tehát még [több kulák] is lehet, amit a brigád nem bíralt felül. A brigád megállapítása, hogy a tanács Mezőgazdasági Osztálya a kulákkérdéssel a legopportunistábban foglalkozik. A város területén a helytelen és hiányos kuláklistán elkészítésével, a kulákok korlátozásának elhanyagolásával a városunk középparasztságot összehasonlítva a kulákokkal és a mezőgazdaság szocialista átszervezésével, ezzel gyengítette az osztályharcot.

A brigád a tanács Mezőgazdasági Osztályának parasztpolitikájának megjavítására és a fennálló hiányosságok kiküszöbölésére az alábbi javaslatot teszi.

1. Haladéktalanul állítson be a tanács mezőgazdasági osztályvezetőt.

2. A városi tanács pártszervezete gondoskodjon arról, hogy mindazok a dolgozók, akik a tanácson belül a dolgozó parasztsággal közvetlen[ül] foglalkoznak /Mezőgazdasági Osztály, Begyűjtési Osztály stb./ ismerjék meg pártunk parasztpolitikáját, és ellenőrizze állandóan a Mezőgazdasági Osztály és a Begyűjtési Osztály munkáját.

3. A megyei tanács Mezőgazdasági Osztályától egy brigád vizsgálja felül a gazdálajstromot és a birtokíveket és határidőben állítsa össze a kulákokról a névsort. Ennek egy példányát juttassa el a városi pártbizottsághoz. A névsorban szerepeljenek azok is, akik időközben földjüket leadták, vagy más esetben iparukat megszüntették, vagy egyéb körülmények miatt a kuláklistán ez idő szerint nem szerepelnek.

4. Ugyanez a brigád vizsgálja meg, hogy a városi tanácsnál a kuláklajstrom összeállításáért, ezzel kapcsolatosan történt mulasztásokért ki a felelős, ha párttag a városi pártbizottság, ha párttagon kívüli a tanács szakszervezete vonja felelősségre és méltóképpen büntesse meg.

5. A most felderített kulákokra a mezőgazdaság-fejlesztési járulékot, vagy a terménybeszolgáltatási kötelezettségét visszamenőleg azonnal rója ki és hajtsa végre.

Ezekért felelős Karaszek [Mihály] elvtárs.

Az irat jelzete: HU-MNL-HVL-XXXV.19.a-8. Gépelt forrás

2.

Távmondatt

Eger, 1951. szeptember 22.

Megyei tanács vb-elnökétől.

Valamennyi tanács vb-elnökének.

Felhívom az elnök elvtársak figyelmét, hogy vasárnap, azaz f. hó 23-a délelőtt 9 órára az elnök elvtárs és a két elnökhelyettes a begyűjtési csoport vezetője és a járási tanács apparátusából a legmegbízhatóbb 10 elvtárs melyek között benne legyenek a Mezőgazdasági Osztály szántás-vetés munkájával megbízott elvtársak is pontosan 9. órakor a járása székhelyén az elnök elvtárs irodájában tartózkodjanak. A megyétől instruktor fog kimenni és az előbb említettek [előtt] át fogja bíráltni az előttünk álló feladatokat.

Elnök elvtárs értesítem után azonnal intézkedjen, hogy a járási tanács titkára, a Pénzügyi Osztály egyik legjobb és legmegbízhatóbb dolgozója és a Mezőgazdasági Osztály kulákügyeket legjobban értő egy elvtársa legyen a vb. titkár mellé adva és ez a három főből álló brigád még a mai napon azonnal lásson hozzá a községeknél egyenként a következő feladatokhoz.

1. Hány kulák van a községben nyilvántartva?

2. Hány kulák maradt le a kulákjegyzékről? A lemaradt kulákok [kapcsán], akik a jegyzékbe nincsenek felvéve, mindenhol pótolják a mulasztást. Nem fordulhat elő, hogy olyan kulák lemarad a kulákjegyzékből, aki a földjét leadta, azért nem tartják nyilván mint kulákot. A vb-titkár azonnal keresse elő a Magyar Közlönynek azt a számát, amelyből világosan kiderül, hogy ki tekinthető kuláknak.

Mutassa ki községenként, hogy hány kulák van jelenleg nyilvántartva, hány kulákkal szaporodott [a lista] és járasonként összesítse. Legkésőbb hétfő reggel 7. óráig a megyei tanács elnökéhez futár útján juttassa el.

Az ellenőrzés során [derítsék ki], hogy kit terhel a felelősség azért, amiért a kulákok lemaradtak a jegyzékből.

Figyelmeztetem, hogy a községi tanács titkáraival pontosan és tüzetesen nézze át a járási tanács vb-titkára és a brigád két tagja, nehogy véletlenül lemaradjon a jegyzékből egy kulák is.

A munkához azonnal kezdjenek hozzá és mindaddig folytassák a holnapi nap is, amíg a munkát be nem fejezték.

Munkájukat szigorúan ellenőrizni fogom, a legkisebb lazaságot is szigorúan megtorlom.

Eger, 1951. szeptember 22.

Papp József sk.

vb-elnök

Adta: Molnár Gabriella

Vette: Huszár Béla vb-elnök

Az irat jelzete: HU-MNL-HVL-XXIII.326.b-1. Gépelt forrás

[1] A témáról bővebben: *Bűnbak minden időben. Bűnbakok a magyar és az egyetemes történelemben*. Szerk.: GYARMATI GYÖRGY – LENGVÁRI ISTVÁN – PÓK ATTILA – VONYÓ JÓZSEF. Pécs–Budapest, 2013.

[2] TÓTH JUDIT: Kulákbánat. *Kulákellenes propaganda a Ludas Matyiban*. Budapest, 2021. 12–13.; HANTÓ ZSUZSA: *Kulákok, kitelepítések*. Rubicon, 2010. 9. sz.

[3] Ide sorolható a propaganda által sulykolt megbélyegzés, a fizikai erőszak, a különböző jogcímenek kiszabott büntetések, a perek, vagy az irányított kitelepítés. Utóbbira szemléletes példa lehet a Heves megyében közvetlenül karácsony előtt, 1951. december 20-ig lezajlott intézkedéssorozat, amely során összesen 28 állami gazdaság területén élő kulákokat telepítettek ki lakhelyükről. HU-MNL-HVL-XXIII.3.b-39/1951.

[4] ERDMANN GYULA: *Begyűjtés, beszolgáltatás Magyarországon 1945-1956*. Békéscsaba, 1992.; Ö KOVÁCS JÓZSEF: *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete 1945-1965*. Budapest, 2012. 111-112. 87–116.; TÓTH: i. m. 20–21.

[5] A Heves megyei Hort községben Máté László és Tibor nevű testvére 1949-ben földjük kettéválasztását kérte az egri Közellátási Felügyelőségtől, így a birtokokban lévő terület a „kulákhatar” alá került volna. Takács Sándor akkori hivatalvezető Nagy Bélát küldte ki a településre az ügy kivizsgálására. Nagy a helyi jegyző jóváhagyásával megállapította a külön gazdálkodás tényét és helyben hagyta a kérelmet. A helyi népfrentbizottság azonban „kulákmentésnek” minősítette az ügyet, mondván: a testvérek valójában együtt gazdálkodnak. Az esetet a megyei népfrentbizottság nyomására Szűcs Géza személyügyi titkár vizsgálta ki, ő már a népfrentbizottság álláspontját képviselte. A testvérek ezek után ügyvédet fogadtak, aki levelet intézett a Közellátási Felügyelőséghez, amelynek hatására Pusztai András egyetértésben Takács hivatalvezetővel és a község előjáróival ideiglenesen felfüggesztette Mátéék beszolgáltatási kötelezettségét. A Közellátási Felügyelőség döntését végül visszavonta, a „kulákmentési kísérletben” vétkes Pusztai Andrást azonnali hatállyal elbocsátották, Nagy Béla községi ellenőr eltanácsolására 1950 januárjában tettek javaslatot, Takács Sándor hivatalvezetőt pedig vezető pozíciójából felmentették. Beszédese, hogy pártutasításra Takács pozícióját egy cukorgyári élmunkással töltötték be. Az ügy az országos sajtóban is megjelent. A Szabad Föld 1950. január 22-i számában cikket közölt „*Jobban vigyázzanak a közellátási felügyelőségek!*” címmel. HU-MNL-HVL-XXXV.23.b-70. Szűcs György személyzeti előadó 1950. január 22-i levele.; SPRINGFIELD PÉTER: Jobban vigyázzanak a közellátási felügyelőségek!, *Szabad Föld*, 1950. január 22., 12. o.

[6] TÓTH: i. m. 21–22.

[7] HANTÓ: i. m.

[8] Bővebben: TÓTH: i. m. 46–59.

[9] Pest megye tekintetében fontos kihangsúlyozni, hogy az úgynevezett társadalmi listák összeállítása egy Politikai Bizottság által hozott határozat miatt sem volt elkerülhető. Lásd bővebben TÓTH JUDIT: Kuláklisák, társadalmi listák Pest megyében. In: *Vákvágány. A „szocializmus alapjainak lerakása vidéken” a hosszú ötvenes években* 2. Szerk.: HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN. Budapest, 2019, 61–79. Papp József megyei vb-elnök Heves megyében 1952. október 20-án adott utasítást az egységes irányelvek szerinti felülvizsgálatra. HU-MNL-HVL-XXXIII.3.b-322/1952. Papp József vb-elnök bizalmas utasítása. 1952. október 20.

[10] HU-MNL-HVL-XXXV.11.a-53. Beszámoló a pártkongresszus határozatainak végrehajtásával kapcsolatos feladatokról. 1951. március 13.

[11] Erre utalnak Egri Gyula 1951. március 13-án megyei pártaktív-értekezleten tett megjegyzései, amelyekben a Hevesi járásban működő termelőszövetkezeti csoportok különös súlyára hívta fel az egybegyűlteket figyelmét. Az aktíván tett határozati javaslatok között további feladatként merült fel a termelőszövetkezetek folyamatos fejlesztése, itt súlypontként jelent meg a Hevesi járás mellett a Füzesabonyi járás is. HU-MNL-HVL-XXXV.11.a-53. Beszámoló a pártkongresszus határozatainak végrehajtásával kapcsolatos feladatokról. 1951. március 13.

[12] HU-MNL-HVL XXXV.11.b-168. Kimutatás a megye területén lévő kulákokról. 1951. július 19.

[13] HU-MNL-HVL-XXXV.19.a-8. Beszámoló a kuláklista felülvizsgálatáról. 1951. augusztus 23. Lásd 1. sz. dokumentum.

[14] HU-MNL-HVL-XXIII.326.b-1. Besenyei Ferenc vb-titkár levele. 1951. szeptember 8.

[15] HU-MNL-HVL-XXIII.326.b-1. Távmondat a megyei tanács vb-elnökétől. 1951. szeptember 22. Lásd 2. sz. dokumentum.

[16] HU-MNL-HVL-XXXV.11.b-168. Kulákösszesítés a legújabb elszámolás szerint.

[17] HU-MNL-HVL-XXIII.3.b-525/1953. Kulákellenőrzéssel kapcsolatos tapasztalatok. 1951. szeptember 23.

[18] HU-MNL-HVL-XXIII.3.b-525/1953. Kuláknyilvántartások felülvizsgálata. 1951. szeptember 23.

[19] HU-MNL-HVL-XXIII.3.b-525/1953. Kuláknévjegyzékek felülvizsgálata. 1951. szeptember 24.

[20] HU-MNL-HVL-XXIII.3.b-525/1953. Kuláknak minősülők kimutatása. 1951. szeptember 23.

[21] HU-MNL-HVL-XXIII.3.b-525/1953. Kuláknévjegyzékek felülvizsgálata. 1951. szeptember 24.

[22] Lásd: SZANISZLÓ FERENC: *Heves megye közigazgatás és területváltozásai. 1876–1990*. Eger, 2002, 25.

[23] HU-MNL-HVL-XXIII.3.b-525/1953. Kuláknyilvántartások felülvizsgálata. 1951. szeptember 23.

[24] HU-MNL-HVL-XXIII.3.b-525/1953. Kulákellenőrzéssel kapcsolatos tapasztalatok. 1951. szeptember 23.

Címkék:

[Rákosi-korszak](#) ^[4]

[Heves megye](#) ^[5]

[kulák](#) ^[6]

[mezőgazdaság](#) ^[7]

[szövetkezés](#) ^[8]

Kiadás: 23. évfolyam (2023) 3. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/nem-fordulhat-elo-hogy-olyan-kulak-lemaradjon-a-kulakjegyzekbol-kulaklistak-felulvizsgalata-heves>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/nem-fordulhat-elo-hogy-olyan-kulak-lemaradjon-a-kulakjegyzekbol-kulaklistak-felulvizsgalata-heves>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/fortepan_265644.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/fortepan_163313.jpg

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rakosi-korszak>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/heves-megye>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kulak>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mezogazdasag>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovjetizalas>